

KATE
MOSSOVÁ

MESTO SÍZ

IKAR

Pokračovanie úspešnej historickej série
HEŇ NÁS SPASÍ

KATE
MOSSOVÁ

MESTO
SÍLZ

Preložila Tamara Chovanová

IKAR

Kate Mosse
THE CITY OF TEARS

Copyright © Mosse Associates Ltd 2021
Translation © 2023 by Tamara Chovanová
Poetry translation © 2023 by Jana Kantorová-Báliková
Jacket design © 2023 by Barbara Baloghová
Slovak edition © 2023 by IKAR, a.s.

ISBN 978-80-551-8899-7

*Ako vždy mojim milovaným
Gregovi, Marthe a Felixovi*

*A Petrovi Claytonovi
20. jún 1964 – 18. jún 2018
Velmi nám chýbaš*

No ten, čo vládne na nebeskom tróne,
počuje, vidí prosby spravodlivých
a pomstí krv tých, čo sú nevinní, tých,
čo de Guise skántril svojím zradným srdcom
a vraždou do večnosti priviedol.

Christopher Marlowe: *Parížska masakra* (1593),
preložila Jana Kantorová-Báliková

Duch si je miestom sám a v sebe vie
na peklo zmeniť nebo, peklo na nebo.

John Milton: *Stratený raj*, 1. kniha (1667),
preložil Marián Andričík, Modrý Peter 2020

Povedal som predtým,
že minulé skúsenosť, oživená vo svojom zmysle,
nie je skúsenosťou iba jedného života,
ale mnohých generácií – nezabúdajúcich
na niečo, čo je možno celkom nevýslovné;
spätný pohľad na istotu
zaznamenananej histórie, spätný polopohľad
ponad plece k prvotnej hrôze.

T. S. Eliot: *Štyri kvarteta* (1941),
preložil Ján Buzássy s jazykovou spoluprácou
Zuzany Bothovej, Slovenský spisovateľ 1966

HISTORICKÁ POZNÁMKA

Náboženské vojny vo Francúzsku predstavovali rad občianskych vojen, ktoré sa začali po rokoch pretrvávajúceho konfliktu 1. marca 1562 masakrom neozbrojených hugenotov vo Vassy. Masaker mali na svedomí katolícke vojská François, vojvodu de Guise. Skončili sa po tom, čo zahynulo alebo bolo vyhnaných niekoľko miliónov ľudí, podpisom Nantského ediktu 13. apríla 1598. Edikt podpísal pôvodne protestantský kráľ Henrich IV. (Henrich Navarrský). Najznámejšou udalosťou náboženských vojen je Bartolomejská noc, ktorá sa začala v Paríži v skorých ranných hodinách 24. augusta 1572. Ale v celom Francúzsku sa konalo predtým aj potom hromadné vraždenie, napríklad v Toulouse v roku 1562 (o tom období sa píše v románe *Oheň nás spasí*, IKAR 2019), ale aj v dvanástich veľkých mestách (po parížskom pogrome v roku 1572).

Udalosti jari a leta roku 1572, ktoré viedli k Bartolomejskej noci, ale odohrávali sa aj po nej – smrť Jany III. (Jeanne d'Albret), svadba Margaréty z Valois a Henricha Navarrského, vražda admirála Colignyho a zodpovednosti za nariadenie hromadného vraždenia – sa často všelijako vysvetľovali, ani nehovoriac o tom, že boli spracované aj v beletrii, venovali sa im celé generácie libretistov, maliarov, režisérov, dramatikov a spisovateľov, medzi inými Christopher Marlowe, Prosper Mérimée a Jean Plaidy (Eleanor Alice Hibbert). Najdlhšie prežíva tvorivá interpretácia skutočných historických udalostí v románe Alexandra Dumasa *Kráľovná Margot* (1845).

V tomto duchu som si aj ja dovolila isté umelecké úvahy a autor-skú licenciou...

Henrich IV., prvý francúzsky bourbonský monarcha, konvertoval na katolícke náboženstvo (druhý raz a navždy) v júli 1593 – snažil sa zjednotiť roztrieštené kráľovstvo a získať si silno katolícke hlavné mesto Francúzska. Údajne sa vyjadril: „*Paris vaut bien une messe.*“ (Paríž si zaslúži omšu.) Korunovali ho vo februári 1594 v Chartres a o rok neskôr bol z cirkvi exkomunikovaný.

Nantský edikt (platil od roku 1598) možno nebol ani tak odrazom túžby po náboženskej tolerancii, ako skôr výrazom vyčerpania a vojenskej patovej situácie. Priniesol váhavý mier krajine roztriezenej v otázkach náboženského učenia, občianstva a suverenity – čo ju zruinovalo.

Ludovít XIV., vnuk Henricha IV., Nantský edikt zrušil 22. októbra 1685 vo Fontainebleau, čo spôsobilo exodus hugenotov, ktorí ešte zostávali vo Francúzsku. Krajiny, ktoré utečencov prijali, ich prítomnosť obohatila. Anglické slovo *refugee*, utečenec, pochádza z francúzskeho slova *refugié*, ktorým označovali hugenotov, utečencov z vlasti.

Rovnako zložitá bola osemdesiatročná vojna v Nizozemsku. Začala sa v roku 1568 ako vzbura sedemnástich provincií (dnes je to územie Holandska, Belgicka a Luxemburska) proti násilnej okupácii habsburského Španielska. Pod vedením princa Oranžského, známeho ako Viliam Mlčanlivý, napokon útočníkov na čele s vojvodom z Alby (slúžil španielskemu Filipovi II.) vyhnali zo severu aj západu krajiny. Vyrovnanie podpísané 18. februára 1578 znamenalo zlúčenie Amsterdamu a Holandska a 29. mája toho istého roku sa Amsterdam – posledné veľké holandské mesto, ktoré ešte zostávalo katolícke – napokon stalo kalvinistickým na základe Alteračnej dohody. Vzhľadom na krvavé dejiny tých čias je pozoruhodné, že sa pritom nevraždilo. Pri opise tejto udalosti som si dovolila istú umeleckú voľnosť.

Holandania, obyvatelia Frízska, Zeelandu, Gelderlandu a iní postupne začali sami seba považovať za Holanďanov. Spomínané provincie 26. júla 1581 podpísali zákon Haagsky manifest, čo bol prvý krok k vyhláseniu nezávislosti Holandska. V roku 1588 vznikla Republika siedmich zjednotených provincií a v roku 1609, rok pred zavraždením Henricha IV. v Paríži, bola uznaná Holandská republika. Ale až o celú

generáciu neskôr bol podpísaný Münsterský mier, ktorý znamenal koniec osemdesiatročnej vojny a začiatok takzvaného zlatého veku 17. storočia.

História francúzskeho protestantizmu a začiatky Republiky siedmich zjednotených provincií patria do kontextu dejín európskej reformácie – počnúc Martinom Lutherom, ktorý 31. októbra 1517 pribil deväťdesiatpäť výpovedí na bránu wittenberského chrámu, cez anglického Henricha VIII., ktorý v roku 1536 zrušil kláštory, až po zapáleného protestanta Jána Kalvína, ktorý v roku 1541 vytvoril v Ženeve útočisko pre francúzskych utečencov. Protestantskí utečenci nachádzali od konca šesťdesiatych rokov 16. storočia útočisko aj v Amsterdame a Rotterdame. Najdôležitejšie bolo právo na uctievanie Boha vo vlastnom jazyku; odmietanie uctievania relikvií a orodovania svätých; prísnejšie sústredenie na slová Biblie a túžba chváliť Boha jednoducho, založená na pravidlách zachovaných v Písme; odmietanie krajných, špinavých praktík katolíckej cirkvi, ktoré mnohých odpudzovali; a prijímanie pod obojím. No pre mnohých ľudí boli tieto otázky náboženského učenia vzdialené.

Existuje veľa vynikajúcich historických kníh o hugenotoch; vplyv tejto malej komunity je nevšedný, diaspóra ich zaviedla – ako dobrých imigrantov – do Holandska, Nemecka, Anglicka, Írska, Nového sveta, Kanady, Ruska, Dánska, Švédska, Švajčiarska a Južnej Afriky. Pôvod slova *huguenot* je nejasný, hoci existujú náznaky, že pôvodne to bol termín označujúci zneužívanie, a nasledovníci o sebe hovorili ako o členoch *Église Réformée*, reformovanej cirkvi. Ja som vo svojom rozprávaní používala označenia protestant, kalvinista a hugenot.

Mesto slz je druhou časťou série románov, ktorých dej sa odohráva na pozadí troch storočí historických udalostí a vedie z Francúzska a Amsterdamu v 16. storočí k Mysu dobrej nádeje v 18. a 19. storočí. Postavy a ich rodiny, pokiaľ nie sú inak špecifikované, sú vymyslené, hoci sú inšpirované ľuďmi, akí v tých časoch mohli žiť – obyčajnými ženami a mužmi usilujúcimi sa žiť, milovať a pretrvať v časoch náboženských vojen a vo vyhnanstve.

Tak vtedy, ako aj teraz.

Kate Mossová
Carcassonne, Amsterdam a Chichester

HLAVNÉ POSTAVY

PUIVERT

Marguerite (Minou) Reydonová-Joubertová,
hradná pani v Puiverte
Piet Reydon, jej manžel
Marta, ich dcéra
Jean-Jacques, ich syn
Salvadora Boussayová, ich teta
Aimeric Joubert, jej brat
Alis Joubertová, jej sestra
Bernard Joubert, jej otec

PARÍŽ A CHARTRES

Vidal du Plessis (kardinál Valentín),
osobný spovedník vojvodu de Guise,
neskôr vystupuje pod menom Evreux
Louis (Volusien), jeho nemanželský syn
Xavier, jeho majordómus a komorník
Pierre Cabanel, kapitán katolíckej domobrany
Antoine le Maistre, hugenotský utečenec
z Limoges

AMSTERDAM

Mariken Hasselsová, begínka
Willem van Raay, bohatý kupec s obilím,
katolícky mešťan
Cornelia van Raayová, jeho dcéra
Matka predstavená z Begijnhofu
Jacob Pauw, katolícky mešťan
Jan Houtman, kalvinistický vojak v čase podpísania
Alteračnej dohody
Joost Wouter, kalvinistický žoldnier
Bernarda Joubertová, Minouina najmladšia dcéra

HISTORICKÉ POSTAVY

Katarína Mediciová, štátnička, francúzska kráľovná;
matka troch valoiských kráľov – Františka II.,
Karola IX. a Henricha III. (1519 – 1589)
Margaréta z Valois, kráľovná Navarrská,
Katarínina dcéra (1553 – 1615)
Henrich Navarrský, prvý bourbonský kráľ
Francúzska (1553 – 1610)
Admirál Gaspard Coligny, vojenský veliteľ
hugenotov (1519 – 1572)
Henri, vojvoda de Guise, zakladateľ
Svätej katolíckej ligy (1550 – 1588)

PROLÓG

FRANSCHHOEK
28. FEBRUÁRA 1862

Zena leží v bielej miestnosti pod bielou plachtou a má farbisté sny.
Hier Rust. Tu leží.

Už nie je na cintoríne. Alebo je?

Ocitá sa v stave medzi spánkom a bdením, vynára sa z miesta tieňov do ostrého svetla. Zdvihne ruku k hlave, a hoci na sluchách cíti ranu, zistí, že nekrváca. Plece ju bolí. Predstavuje si fialové modriny na miestach, kde na ňu tlačili jeho prsty. Vidí, ako jej z ruky vypadol hnedý, v koži viazaný denník na červenú kapskú pôdu. To je posledné, na čo si spomína. Na ten denník a na slová, ktoré si nesie so sebou.

Dnes je deň mojej smrti.

Otvorí oči. Tú miestnosť nepozná, ale je to typická izba domácnosti v Cape Dutch. Jednoduché biele steny, visí na nich len výšivka s veršami z Písma. Drevená podlaha, bielizník, nočný stolík z tvrdého dreva. Pri ceste z Kapského Mesta cez Stellenbosch, Drankenstein a Paarl bola ubytovaná v mnohých podobných domoch. Niektoré domy osadníkov boli veľké, iné malé, ale v každom bolo cítiť nostalgiu za Amsterdamom a za životom, ktorý tam zanechali.

Sadne si, spustí nohy z postele. Zakrúti sa jej hlava, chvíľu počká, kým prejde nevoľnosť. Nohami v pančuchách zacíti drevenú dlážku. Bielu košeľu a jazdeckú sukňu má fľakatú od červeného prachu, ale niekto jej vyzul čizmy a položil ich k nohám postele. Na háčiku na dverách visí jej kožený klobúk. Na bielizníku leží mosadzný podnos s hlineným džbánom; v džbáne je víno – silné miestne víno čerešňo-

vej farby – a na podnose krajec bieleho chleba a kúsky sušenej hovädziny prikryté utierkou.

Nerozumie tomu. Je väzenkyňa alebo hosť?

Vstane, neisto prejde k dverám. Zamknuté! Zvonka začuje škrek škorcov. Zašnuruje si čižmy a prejde k oknu. Z vnútornej strany sú v štvorcovom ráme kovové mreže. Aby sa nedostala von, alebo aby sa oni nedostali dnu?

Prestrčí ruku cez mreže, zatlačí na sklo. Súmračná obloha v Cape Dutch je rovnaká ako v Languedocu. Biela, s ružovými šmuhami od slnka zapadajúceho za kopce. Na vrchu nad mestom vidí kaplnku aj malú bielu stavbu v štýle Cape Dutch so slamenou strechou a lomenými oknami po oboch stranách klenutého dreveného vchodu. Odkedy nová cirkev pred pár rokmi otvorila dvere protestantskému zhromaždeniu, budova slúžila ako škola. Ten pohľad jej dáva nádej, aspoňže je na území mesta. Keby ju chcel zabiť, určite by ju vzal do hory a tam by ju pripravil o život. Ďaleko od zvedavých očí.

Vidí aj ovocné sady, rastú tam slivky, sladké hrušky, jablká... V uplynulých týždňoch sa naučila rozoznávať jednotlivé druhy ovocia a farmárov, ktorí pestovali ovocné stromy: rodiny Hugovcov a Haumannovcov, de Villierovcov a potomkov du Toitovcov.

Počuje dievčenské hlasy, dievčatá skáču cez švihadlo. Hovoria zmesou holandčiny a angličtiny, francúzštinu nepočuť, to je dedičstvo zápasu o ovládnutie tejto ukradnutej zeme. Cape je znova britskou kolóniou, hlavnú cestu premenovali na počesť anglickej kráľovnej na Victoria Street. Z diaľky sa nesie clivý spev mužov vracajúcich sa domov z polí. Ten jazyk nepozná.

Pocit úľavy pomínie. Rýchlo prejde do žiaľu – stratila denník, mapu, vzácny testament, ktorý bol v ich rodine celé stáročia. Hoci denník už nemá, pozná ho naspamäť od slova do slova. Pozná každý záhyb na mape, podmienky a ustanovenia v záвете. Kým čaká a čaká, svetlo z oblohy sa stráca, zdá sa jej, že počuje hlasy svojich predkov, prihovárajú sa jej z dávnych čias.

„*Château de Puivert, sobota, 3. májový deň roku Pána 1572.*“

Potom sa žiaľ zo straty dokumentov zmení na strach. Ak ju ešte nezabil, zrejme len preto, lebo od nej chce čosi viac. Teraz ľutuje, že ne-

bola opatrnejšia. Spomína si, ako sa načiahla, chcela oškrabať z kameňa mach. Strasia sa pri spomienke na chladnú hlaveň a jeho neľútostný hlas. Na jeho tieň, pot a škvaru, biely prameň v čiernych vlasoch.

Vytiahla nôž, no iba mu škrabla ruku, nestačilo to.

Svetlo z oblohy sa stráca, vzduch sa ani nepohne, no ozýva sa bzukot hmyzu. Deti už vzali dnu, v každom dome sa rozsvecujú svietielka, zapalujú sviečky. Hoci je unavená, stráži pri okne. Zobne si kúsok chleba, odpije si z lahodného kapského vína, zvyšok vyleje cez okno. Nemôže si otupiť zmysly.

Sadne si na konci postele a čaká.

Kostolný zvon v osamelo čnejúcej bielej veži odbije celú hodinu. Deväť hodín, desať hodín. Už sadla tma. Hory sa stratili v tieňoch. Na Victoria Street aj na menších uličkách rad-radom zhasínajú sviece. Franschhoek je mestečko, ktoré chodí spať zavčasu a vstáva pri východe slnka.

Až po jedenástej, keď potláča spánok a znova jej pulzuje v hlave, začuje akýsi zvuk. Vyskočí na nohy.

Za dverami sa na drevenej podlahe ozývajú tiché kroky. Pomalé kroky, akoby sa niekto usiloval, aby ho nebolo počuť. Mala celé hodiny na to, aby sa rozhodla, čo urobí, ale teraz ju ovládne inštinkt.

Postaví sa za dvere, v ruke drží prázdny krčah od vína. Počúva štrkot kľúča v zámke, cvaknutie, dvere sa pomaly otvoria dnu. V tme poriadne nevidí, ale zazrie záblesk čiernych vlasov, cíti vôňu jeho koženého kabátca a len čo je na dosah, hodí mu kameninový krčah do hlavy.

Ibaže to odhadla zle. Zamierila privysoko, muž sa zatackal, no nepadol. Žena sa vrhla k otvoreným dverám, chcela sa prešmyknúť popri ňom, no bol rýchlejší, chytil jej zápästie, vtláčil ju naspäť do izby, ruku jej položil na ústa.

„Buďte ticho, pochabá ženská! Oboch nás zabijú a vy budete na vine!“

Žena znehybnie. Ten hlas je iný. Vo svetle mesiaca prenikajúcom cez okno mu vidí chrbát ruky. Nie je tam ani stopy po škrabanci, po jej noži. Tento muž jej očividne dôveruje. Pustil ju a ustúpil o krok.

„*Monsieur*, odpustite,“ povie žena. „Myslela som, že to je on!“

„Nič sa nestalo,“ odvetí takisto po francúzsky.

V striebriстом tieni mu vidí do tváre. Je vyšší ako jej útočník na cintoríne, čierne vlasy má kratšie, hoci aj on v nich má rovnaký biely prameň.

„Vyzeráte ako on.“

„Áno.“

Čaká, či muž povie viac, ale už nič nedodá.

„Prečo som tu?“ spýta sa žena.

Muž zdvihne ruku. „Musíme ísť. Nemáme veľa času.“

Žena pokrúti hlavou. „Až keď mi poviete, kto ste.“

„My sme...“ Muž zaváha. „Videl som, čo sa stalo na cintoríne. Musel som počkať. Je to môj brat.“

Žena si prekríži ruky, nevie, či mu môže dôverovať. Čaká.

„Nemáme rovnaký názor.“

Žena znova čaká, že povie viac, ale on nepokojne pozrie na dvere, chce čím skôr odísť...

„Čí je to dom?“ spýta sa žena.

„Patrí našej matke. Je pripútaná na posteľ, nevie, že ste tu. Ona za nič nemôže.“ Muž sa jej dotkne ruky. „Prosím vás, poďte so mnou. Len čo budeme mimo Franschoeku, odpoviem vám na všetky otázky.“

„Kde je teraz váš brat?“

„Popíja, ale každú chvíľu sa vráti. Musíme ísť. Na východnej hranici mesta nás čakajú kone.“

Žena spustí ruky. „A čo ak s vami neodídeme?“

Muž pozrie priamo na ňu, žena mu vidí v očiach odhodlanie aj obavy.

„Zabije vás.“

To pokojné vyhlásenie ju presvedčí viac než nástojčivé naliehanie. Vždy lepšie využiť ponuku tohto muža než zostať tu a čakať, čo prinesie ráno. Z háčika na dverách si zvesí klobúk.

„Poviete mi, ako sa voláte?“ zašepká, keď ide za ním tmavou chodbou k dverám v zadnej časti domu.

Priloží si prst na pery.

„Poviete mi aspoň, kam ideme?“

Muž zaváha, potom odvetí: „K starému kamennému mostu cez brod. Ostatní tam už čakajú.“

„Nerozumiem.“

„Jan Joubertsgat,“ povie. „Miesto, kde zomrel Jan Joubert.“ Zvrtne sa. „Nie ste tu preto?“

Žena zatají dych, zrazu sa cíti odhalená. „Vy viete, kto som?“

Mužovi naskočia vrásky smiechu. „Samozrejme,“ zdvihne závoru a otvorí dvere. „Každý vie, kto ste.“